

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվան 6 ռուբլի.
Առանձին համարները 7 կոպեկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմյանի խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлисъ. Редакция «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Տ է Լ Է Ք օ Ն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և առն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունւում է առն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
խրաբանչիւր բառին 2 կոպեկ.

Տ է Լ Է Ք օ Ն № 253.

ՀԱՐՈՒՆԱԿՈՒՄԷ

„ՄՇԱԿ“

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ
ԲԱԺԱՆՈՒՄԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

«ՄՇԱԿ» տարեկան գինը՝ թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 ռուբլի, տասն և մէկ և տասն ամսականը՝ 9 ռ., ինն և ութ ամսականը՝ 8 ռ., եոթ ամսականը՝ 7 ռ., վեց ամսականը՝ 6 ռ., հինգ ամսականը՝ 5 ռ., չորս ամսականը՝ 4 ռ., երեք ամսականը՝ 3 ռ., երկու ամսականը՝ 2 ռ., ամսականը՝ 1 ռուբլի:

Գրվել «ՄՇԱԿ»-ը՝ կարելի է ՌՄԱԿԱԳՐԱՏՆԵՐԻ:
Օտարաբարձրացիները պէտք է դիմեն հետեւեալ հասցեով՝ Тифлисъ. Редакция «МШАКЪ»: Իսկ արտասահմանից Tiflis. Rédaction «MSCHAK»:

ԲՈՒԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆ

Եւրոպայի միասնացումը և լուսաւորչական կղերքը. Բարձրագոյն մասնագիտական գործչներ. Հնուագիւններ. — ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մասնաւորութիւն. Նամակ երեսնից. Նամակ Բաթումից. Նամակ Խմբագրութեան. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր. — ԱՐՏԱՐԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վերջին տեղեկութիւններ. Բազմաթիւ տարիներ. Նամակ Բաթումից. Արտաքին լուրեր. — ԽԱՌԻՆ ԼՈՒՐԵՐ. — ՀԵՌԱԳՐՈՒՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Երկու կէտեր.

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԻԱՍՆԱԳՐՈՒՄԷ ԼՈՒՍԱՎՈՐՉԱԿԱՆ ԿԼԵՐԿ

Կ. Պօլսի հայոց պատրիարքարանը և Եջմիածնի վանքը մի բանի մէջ շատ եռանդուն են, — վարդապետներ, կամ ինչպէս իրանք են առում, «հովիւներ» ուղարկել Ամերիկա, Բոլորիա, Բուսիա, Անգլիա, այդ երկրներին գաղթական հայերին հովուելու, և նրանց առաջ «հոգեւոր» քարոզներ խօսելու համար... Եւ մեր ջահել վարդապետները ուրախութեամբ զբաղուում են Անգլիա կամ Բուսիա, Բոլորիա կամ Ամերիկա, վայելելու այդ երկրներին ապահով, հանգիստ, քաղաքակրթ իրկներին յատուկ զբաղել կեանքը...

Բայց երբ հարկաւոր է մի «հովիւ» կամ վարդապետ ուղարկել, դիցուք, Սալմաստ, վան, Թոքատ կամ Անի, Սեբաստիա կամ Երզրում, թէ՛ Կ. Պօլսի պատրիարքարանը և Եջմիածնի են կորցնում իրանց ամբողջ եռանդը, թէ՛ մեր հոգեւոր հայրերն են անհնարին գտնում գնալ այդ տեղերը, որովհետեւ այնտեղ «հովուին» և զործողին սպասում է ոչ թէ Անգլիայի

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԵՐԿՈՒԿԵԱՆՔ

(Ամառային դիտողութիւն)

Որչափ պարզ է, թե՛ թե՛ ու զով ամառվայ օրը կիսօրօղակում. հոգեւոր Նարեկան պարզ ու լինի ջրի հետ նա կարծես ընդունակ է նորից բարձրելու կեանքի մարդկային:

Անգլիայի ժամանակ է: Յերեկը կիսօրօղակի հակադասական պարկում, բարձր ծառերի ստուերների տակ, կարելի է տեսնել մի շարք նոստրանների վրա բազմած կամ հով ալիւններով շարժվող, խոտը, ծիծաղող արտակարգ զուգված խոյանաձուլութիւն: Այս ու այն կողմ, նորանոր տակ, կանաչ սեղանների շարք նոստում արտաքիններ և արկիւններ խորասուզված են ժամանակ սպանելու այն միջոցի մէջ, որ կոչվում է թղթախաղ: Երեկոյեան պարկում լըսվում է երաժշտութիւնը և երբ մի քիչ միջոցում

կամ Ամերիկայի փափուկ կեանքը, և ամեն տեսակ յարմարութիւններ, այլ փուշ և տատակ ամեն քայլափոխում, քաղց և փտանդ իւրաքանչիւր րոպէս...

Անգլիայի կամ Ամերիկայի հայերը, և կամ բոլորական հայ հորիւնները առանց Կ. Պօլսի և Եջմիածնի «հովիւների» էլ ունեն կրթման, նրանք առանց վեղարանորի ներկայութեան էլ կարող են պաշտպանութիւն գտնել քաղաքակրթ հասարակութեան մէջ, հովիւը և պաշտպանը հարկաւոր են այնպիսի անկիւններում, ինչպէս է Սալմաստի, վանի և Երզրումի գաւառները, որտեղ հոգեւոր ներկայացուցիչը միջոց ունի թէ իր հօտը իշխանութեան դէմ պաշտպանել, և թէ ձայն բարձրացնել, որ անթիւ քաղաքներին հայ բերին և անուան մարդկանց մի տող անկիւն տան...

Եւրոպայի և Ամերիկայի միասնացումը գտնում են քանդակ, աւերված հայաստանի թշուառ ժողովրդին օգնելու, իսկ հայ լուսաւորչական կղերքը Հայաստանից փախչում է դէպի գրաւիչ Ամերիկա կամ Եւրոպա, որտեղ անուղեկանք առանց զբաղել էլ կարելի է ձեռք կը գտնի: Ահա թէ որքան մեծ է զանազանութիւնը՝ քաղաքակրթ միասնացում և առիթի հայ հոգեւորականի մէջ...

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՄԱՍՆԱԳՐՈՒՄԷ ԴՊՐՈՅՆԵՐ

Պետերբուրգի լրագիրներում կարգադրել հետեւեալ թւերը. «Պետերբուրգ են սկսել հաւաքել այն երիտասարդները, որոնք եկել են մրցական քննութիւն բռնելու բարձրագոյն մասնագիտական դպրոցներում մանկու նպաստակով: Հաղորդակցութեան ծանապարհների իսկիւններին ինստիտուտում մրցական քննութիւն պիտի բռնեն 600 հոգի, իսկ վախճանի միայն 100 հոգու համար կայ: Իւսնային ինստիտուտում միայն 50 տեղ կայ այդ տեղ մասնակցանկների թիւը մօտ 900 է: Քաղաքացիական ինստիտուտի ինստիտուտի 40 վախճանային համար աւելի քան 300 հոգի են խնդրել տեղեր: Տեխնոլոգիական ինստիտուտում մասնակցանկների թիւը 700 հոգի, միջոցառ տեղ կայ միայն 123 հոգու համար»:

Այդ պերճախօս թւերը ստիպում են մտածել և շատ երկար մտածել: Լայնատարած, 120 միլիոն ժողովուրդ ունեցող պետութեան հարկաւոր քաղաքներից հարկւններով երիտասարդներ շտա-

պում են դէպի կայսրութեան մոտաւոր կենտրոնը՝ որպէս զի իրանց երկար տարիների աշխատանքը պատկեն բարձրագոյն մասնագիտական կրթութեամբ, և կեանքի ծանապարհը հարթելու գործը զէնքը ձեռք բերեն, — բայց ահա կրթական բարձրագոյն ուսման հիմնարկութիւնների վրաները թէ՛ և չեն փակում նրանց առաջ, բայց այնքան կիսախուփ են անուամբ որ այդ ներդրուած անհոգ անհոգ մանկու համար պէտք է ունենալ մի առանձին շրջանոր՝ և արտասովոր ընդունակութիւն... Հարկւրից տասը, կամ տասից մէկը, այն էլ բաղադրուած աստիճանի ծնածնեղը միայն կը փոխեն, բայց ի՞նչ անեն, ո՞ր դիմեն, որտեղ գնան այն բազմաթիւ երիտասարդները, որոնց կուրծքը բարձրում է միմյանի մի զգացմունքով՝ ինստիտուտ մտնել, քանի որ 900 ցանկացողների առաջ միայն 50 տեղ կայ, 700 խնդրատուների դիմաց միայն 120 վախճանի...

Մենք սովորեցնում ենք մեր երիտասարդներին անպատճառ բարձրագոյն դպրոցի դիմում ձեռք բերել, տարիներ ընթացքում հարում ենք մեր պատանիներին մէջ այն կարծիքը, թէ աշխարհային երջանկութեան համար պէտք է անպատճառ ծոցում ունենալ որ և է բարձր հիմնարկութեան դիմում: Միջնակարգ դպրոցից աւարտող երիտասարդը, շրջապատող կարծիքների ազդեցութեան տակ՝ միայն մի ինչպէս, մի ձգտում ունի — բարձրագոյն դպրոց մտնել և դիմում առնալ, թէ՛ միայն իսկ էլ հայրն ու մայրը քաղցած են մրնում, կամ միջոցներ գտնելու համար ինքը ստիպված է հայտել ու մի ներդրութիւն կրել — բայց երբ նա գտնում է այդ երկար տարիների ինչպիսին, նրա ականջին հնչեցնում են ուսանողի համար ամենաբարձր խօսքերը՝ «ազատ տեղ չը կայ»:

Եւ այս րոպէին՝ Պետերբուրգի մէջ, պետութեան հեռաւոր կողմերից խմբված բազմաթիւ ընդունակ և աշխատասէր երիտասարդներ՝ ձեռքերը ծալած, կոտրված սրբուով համարեալ յաւատարմաւոր, երբ որ և է ծանապարհ են որոնում, որովհետեւ տեղ չը կայ, որովհետեւ առաջ գնալու ճանապարհ չը կայ: Ծանապարհ ցոյց տուէր, լայն բացել այն դռները, որոնցով պէտք է ուսումնասիրել երիտասարդութիւնը մանի բարձր կրթութեան և զինտութեան տաճարները, որովհետեւ զրա մէջն է թէ այդ երիտասարդութեան երջանկութիւնը, թէ նրան ծնող ժողովրդի բարօրութիւնը: Ծանապարհ տուէր:

Սակայն այդ թեթեւաբան, կենսաբան կեանքի վարդապետ Ֆոնի վրա՝ խոր դիտող կարող է և մտթ ուրուակաւներ նշարել, վշտի և կարիքի մրմունջներ լսել այդ ուրախ ձայների մէջ... Տեսէք:

Պարկի միջով հոտող գետակի ափին, նստաւանի վրա մեն մենակ նստած է մի երիտասարդ: Որչափ տխուր մեղամաղձ են այդ ուսանողի գունատ դէմքն ու խորունկ աչքերը: Ի՞նչ պէս տաք է նրա ձեռքը: Թուլութիւնից ստուրքաւոր է հոսում նրա մաշված աչքերով: Մարդկանց մէջ առնաստակ կեանքի աշխուրդները հազաւոր կողմը չէ լինում: Այդ իսկական հիւանդի հայրը մեռած չը կարողանալով ապահովել իր կնոջը և երկու երեխաներին: Անօդանավային հարկերի դէմ մարտնչելու հորաւոր միջոցը, որ հոսմանից nervus rerum էին կոչում, իսկ մենք՝ փող: Խեղճ մայրը միայն կար անել դիտել: Գնաց նա մի հարուստ վաճառականի մօտ՝ աշխատանք խնդրելու: Հարուստը օրավարձով յանձնեց նրան իր երեխաների համար սպիտակեղէններ կարել:

ՀԵՌԱԳՐՈՒՆԵՐ (Ռուսաց գործակալութեան)

Կ. Պօլսի, 13 օգոստոսի: Այսօր Ղալաթիա-յում կալանաւորեցին մի կասկածելի հայ, որը սպասում էր հրապարակարկ անել ոստիկանին: Կա առաջացրեց մի փոքրիկ սարսափ, որը, սակայն, չուտով անցաւ:

Կ. Պօլսի, 14 օգոստոսի: Երէկ երկու հայտնի, որոնցից մէկը ուսուցչատակ է, տուեցին ուսուցչ և ֆրանսիական դեսպանութիւններին նամակներ «Հնչակ» կոմիտեի կողմից: Նրանք հենց այդտեղ էլ ձերբակալվեցին: Նամակները յայտնում են, որ նորեւր դեսպանատներին մատուցված յիշատակագիրը կեղծ է, որ ոչ մի զաչանկցութիւն գոյութիւն չունի, որ «Հնչակը» վերջին յանցաւոր փորձերի մէջ մասնակցութիւն չունի, որ ինքը գիտատարութիւն ունի սպանել, թէ արդեօք կիրաւորվեն ընթերցանները:

ձեռք չէ այն լուրը, որ իբր թէ մտադրութիւն կալ յանցաւոր փորձեր անել ուսուցչ և գերմանական դեսպանատների դէմ:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
„Султанъ и державы“—препод. Мазкодыма Мак-Колли, каноника въ Ринонѣ. У. Պետերբուրգ, 1897.

(Վերջ)

Անցնելով այն կէտին, թէ Ռուսաստանը, հակառակ լինելով ստիպողական միջոցներ ձեռք առնելուն, չէր թող տալ, որ Անգլիան առանձին սկսէր գործել, Մակ-Կոլ փաստերով ապացուցանում է, որ լուրջ օղբերկ լաւ չէ հասկացել իշխան Լօրանովի խօսքերը: Ռուսաստանը չէր թող տալ, որ մի որ և է պետութիւն գրաւէ Կարդանելը կամ Կ. Պօլսը, բայց ստիպման հարկաւորեալ համար հարկաւոր չէր անպատճառ այդ գործը կատարել: Եւ, վերջապէս, 1877 թ. պատերազմից առաջ անգլիական կառավարութիւնն էլ յայտարարել էր, որ ինքը չէր միջամտի, բայց ամեն ջանք գործ կը գնի, որ ուրիշներն էլ միջամտելու ցանկութիւնը կորցնեն: ձեռք այդպէս ասել էր և Լօրանով, «Կայսրը և նա (Լօրանով), զրում է անգլիական դեսպանը, եռանդով խօսում են բռնի միջոցների դէմ, որոնք գործադրված կը լինեն կամ մի որ և է պետութեան կամ թէ բոլոր պետութիւնների կողմից»:

Եւ այսպէս, Բոլորիի միմյանութիւնը մեղադրվում է մի շարք միտքների մէջ, որոնք Հայաստանի բոլոր աղանդների պատճառ դարձան:

Երբ այրին վերջացրեց իր աշխատութիւնը, և կա. ստանալու իրան խոստացած վարձը: Հաւուստը օգտվելով նրա անձնաբացած գրութիւնից՝ կարեց նրան հասանելի գտնաւորի մի մասը «Այդ էլ բաւական է», տուց նա, որը մի ժամանակ այնքան էր միտում, ինչ այրի կնիք մի ամառում հաղիւ էր աշխատում: Հայ ու ջուր զբնեմ այդ փողով, թէ որդուս ուսման փող տուի — մտածեց արտասովոր այրին և գնաց իր մի հարուստ աղաքանի մօտ, որը ունէր բաւական պաշար այդ հրապարտ զեղին մետաղներից: Մայրը խնդրեց նրանից թոշակ իր որդու համար: Հարուստի կերպարանքը թմրվեց, երբ մեծամեծ, որ զեղին ոսկուց պէտք է բաժանի ոչ իր սեփական ան ձի, այլ ուրիշի համար: Երկար մտածելուց յետոյ՝ նա վճռեց նշանակել իր աղքատ աղաքանի մի չնչին թոշակ, պայմանով, որ աւարտելուց յետոյ տոկոսով վերադարձնի: Այդ էլ բարեբարութիւն էր անձնաբացածի համար: Երբ հոգուց բաղկացած փոքրիկ ընտանիքը հերոսական ջանքեր էր գործ գնում թշուառութիւնից լոյս աշխարհ գութու մայրը իրան զրկում էր իր երեխաների համար, մեծ

ներ ըօրդ Սօլսբորի կառավարութեան գլուխն անցաւ, իսկոյն ուշադրութիւն դարձրեց հայկական դժբաղդէ և ազէտալի բէֆօրմներ պակասութեան վրա և առաջարկեց մի հակող միջադէպին կոմիտէա նշանակել բէֆօրմների գործադրութեան համար: Իշխան Լօրանով համաձայնութիւն տուեց, բայց Կ. Պօլսի ուստաց դեսպանը, ուշադրութիւն հրաւիրեց, որ այդ կոմիտէի մէջ ներկայացուցիչներ պիտի ունենան եւրօպական այն բոլոր պետութիւնները, որոնք ստորագրել են Բերլինի դաշնագիրը: Լօրանով չընդունեց այդ նա դէմ էր, որ եռասուսեան դաշնակցութեան ներկայացուցիչները լինեն կօմիտէի մէջ: Այդ փաստն էլ ցոյց է տալիս, որ Անգլիան բարեկամական համաձայնութիւն չէր կայացրել Ռուսաստանի հետ, երբ բոլոր յարմարութիւններն ունէր իր ձեռքում: Անգլիան որոշ իդէա չունէր իր քաղաքականութեան մէջ: Բերլինի դաշնագրի հարկաւոր են ոչ թէ թղթի վրա գրած բէֆօրմների երկար և բարդ ծրագիրներ, այլ Եւրօպայի պաշտօնական ներկայացուցիչներ, որոնց լիազօրութիւն տրված կը լինի ոչ մի օգնութեան իրազեկման և բէֆօրմները, որոնք արդէն չափ անգամ չորհրդած են Բ. Կրան կողմից խօսքով: Հարկադրեցեք Թիւրքիային կատարել լիազօրութիւն Գիւլիանէն: Կամ լիազօրութիւն—Հիւսիս-արեւելք—նա ալ ոչ ոք չունէր հարկաւոր չէ: Բերլինով օչը երկու հրովարտական մէջ նշանակված ամենագլխաւոր խոստումները, որոնք անկատար են մնացել, հեղինակն ասում է: Երկուսն են կարողանում մեծ պետութիւնները տանել այդպիսի վերաւորանքներ տարեցտարի, սերունդից սերունդ: վերաւորանքներ, որոնք գալիս են մի բարբարոս և զաւաճող պետութեան կողմից, որ չարունակում է ապրել քրիստոնեաների ամենաբարձր: Եւ Բիւզպէս կարող են մեծ պետութիւնները սպասել թէ սուլթանը կը լսի իրանց խրատները, երբ նրանք իսկապէս դարձել են սուլթանին և նրա նախորդներին եւրօպական գիւլումաթայի արտօնված տախտակներ: Մի ուրիշ պետութիւնից մեծ պետութիւնները չէին ընդունի նոյն իսկ կէսը այն վերաւորանքներ, որոնք հանդիման կրնան են Եւրօպէական փոխկառ ընտելի ձեռքից: Թող Եւրօպէական փոխկառ ընտելի ձեռքից, որ թողարտվի քրիստոնեաներին օգտվել դաշնագրով իրանց տուած դէմք կրելու իրաւունքից, և նրանք կարող էին այժմ յետաձգել բոլոր բէֆօրմները: Քրիստոնեաների անօգնական դրութիւնը զբողւում է նրանց հարստաբարոյներին զբողւել նրանց կոտորածով: Չէր տուէր քրիստոնեաների ձեռքը, և սուլթանը դեռ երկու անգամ կը մտածի, նախ քան նոր կոտորած սարքելու իսկ եթէ հայերը, զէնք ունենալով իրանց ձեռքում, ապստամբվին: Ընդհանրապէս, ինչպէս անցեալ տարիներում միաբերան վկայել են մեր հիւսկապտոնները, հայերը փոքր ի շատէ տանելի բէֆօրմի տակ սուլթանի ամենահաւատարիմ հարստակները կը լինէին: Յամենայն դէպս, Թիւրքիայի քրիստոնեաների համար լաւ կը լինէր, եթէ մեծ պետութիւնները, որոնք դաւանում են Քրիստոսին հաւատը, այս գործի մէջ լուսնային իրանց ձեռքերը և թողնէին քրիստոնեաներին ձախաձայնի կամքին, քան

միջադէպին ապալիս ամենաստորացուցիչ միջնորդութիւններ, որոնք միշտ մի և նոյն վախճան են ունենում, այն է՝ բազմաթիւ նոր խոստումներ սուլթանի կողմից, որոնք կատարելապէս անկատար են մնում մինչև յաջորդ կոտորածը, երբ նորից հանգիստաւոր կերպով կըրկնվում է նոյն կոմիտէին: Չգաղով որ այսպիսի դատողութիւնների վրա պիտի ծիծաղեն պրօֆէսորները գիւլումաթները, որոնք առհասարակ ասում են թէ քաղաքականութիւնը քարոզչի, հազարավորակ և բարոյապէսի գործը չէ, հեղինակը բաց է անում պաշտօնական գիւլումաթայի իսկական պատկերը: Քաղաքական գործերի վարիչները կարծում են թէ իրանք ամեն ինչ գիտեն, մինչդեռ չափ զգուշութեամբ ոչինչ չը գիտեն: Քրանք մարդիկ են, որոնց ամբողջ կենսութեան ծիսակատարութիւնների մէջ է անցնում, որոնք չունեն աւելի բարձր ու լայն հայեացքներ, երբ գալիս են ճշգրտութեամբ: Արեւելեան հայրիկ վերաբերմամբ գոյութիւն ունեն յոյսերի ստեղծող կանոններ, որոնք մինչևս ասում են պետական կնիքների հետ: Նոյնութիւն չը կրելով քննադատաբար վերաբերվել այդ կանոններին, նա համարում է դրանց սրբազան կանոններ, որոնց ոչ մի կերպ չէ կարելի զանց առնել: Այդ կանոններից մէկը ասում է. Quia non movetur: Կատարածների ժամանակ, որոնք Թիւրքիայում կատարվում են պարբերաբար, և որոնք կարծես կազմում են քաղաքական բէֆօրմի մի մասը, եւրօպական արտաքին գործերի մինչևս քրիստոնեաները հետևում են գործերը ծածկած պահելու կանոնին, վախենալով թէ մի գուցէ յարութիւն առնէ արեւելեան արարածիկ հարցը: Կա մի և նոյն է թէ յոյս ունենալ արգելել հրաբուխի ժայթքումը, պինդ նստելով նրա սկաւառակի վրա այն ժամանակ, երբ տաքացած գաղերը կուտվում են և զէպի վեր են գնում: Խաղաղութիւն և հանգստութիւն պահպանելու ջանքերը աւելի սաստիկ պայթիւն կառաջացնեն, իսկ այդ պայթիւնը անխուսափելի է և սեղի կուտենայ մի տասն տարուց յետոյ: Dolce far niente քաղաքականութիւնը անշուշտ մի գեղեցիկ օր կը վերջանայ այնպիսի մի պայթիւնով, որ աշխարհի երեսից կը ջնջէ սուլթանի քաղաքացի պետութիւնը, իսկ գիւլումաթային կը մնայ թափառել աւերակների մէջ, չունենալով ոչ մի բան քանդվածի տեղը դնելու համար, և կրծքով միմեանց՝ որք բաժանելու համար: Հետևեալ գլխում հեղինակը ապացուցանում է որ ոչինչ հէք չունի այն երկրորդ թէ թիւրքերը կը կոտորեն քրիստոնեաներին, եթէ պետութիւնները խիտ պահանջներ անեն: Կոտորածների հեղինակը միշտ Եւրօպէական յանցաւորն է. եթէ պետութիւնները զգալ տան նրան թէ նա պատասխանատու կը լինի ամեն մի գաղութանութեան համար, այն ժամանակ քրիստոնեաների արիւնը չի թափվի: Այստեղ, ինչպէս և մի այլ գլխում, հեղինակը շատ գեղեցիկ կերպով նկարագրում է Թիւրքիայի ներքին կենսից պատկերը: զրա հետ մենք կը ծանօթացնենք մեր ընթերցողներին մի այլ անգամ—Իսկ այժմ վերջացնենք մեր մատենագրական տեսութիւնը, յիշատակելով որ հեղինակը Եւրօպայի և Կիւլումաթայի

մի հարցերի վերաբերմամբ էլ առաջարկում է արգար վճիռներ: Վերադարձնել այդ երկրորդութիւնը Թիւրքիային կը լինէր բարբարոսութիւն: Կիւլումաթ կարելի է զարձնել անկախ իշխանութիւն, իսկ Եւրօպայի վերաբերմամբ հեղինակը ամբողջ սրտից ցանկանում է, որ նա չընկնի եւրօպական կոնցէրսի իրաւունքի տակ, քանի որ այդ կոնցէրսը այնքան խառնառակ կերպով վարվեց միւս հարցերում: Կանոնիկոս Մալ-Կոլ պերճախօս փաստերով, համոզիչ լեզուով հաստատեց, որ Անգլիան կարող էր օգնել հայերին այնպիսի միջոցներով, որոնք ոչ մի միջադէպին բարդութիւն չէին առաջացնի: Նա գրել է իր գիրքը անցեալ տարի, Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, նա յոյս ունէր այն ժամանակ թէ Սօլսբորի կարող է գործել, հասնել մի լաւագոյն վախճանի: Այն, քաղաքացի երկրներ, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Այն, գեղեցիկ գրքեր, որոնք իւրաքանչիւր տող վրդովված արտի աղաղակ է... Բայց դրանցից ինչ օգուտ երբեք հարկը հազար նահատակներին, որոնք կոտորվեցան իրանց հայրենի տներում... Կ. Պօլսի կոտորածից յետոյ, որոնք հարկին լեզուով դատապարտում են քաղաքակիրթ պետութիւնների անհոգի արարքները և որոնք մարդկային խղճի և լաւագոյն զգացումների վրա աղաղակ են աշխատում... Ա

բազմաթիվ կամ «Մշակի» վաղադրադատի լրատուին դատի ենթարկել զինֆամացիայի համար, (за диффамацию), որովհետև նա գտել է որ «Մշակի» № 79-ի լուրը նրա մասին գտած լինել է և թղթակիցը նույնպես է ունեցել ստույգ գրեց և արատաւորել իմ (բժ. Տէր-Խաչատրեանի) բարի անունը, իբրև հասարակական գործողի»:

Մենք յայտ ունենք, որ լրատուն իր անունը կը յայտնէ և իրան էլ պաշտպանել կրնանայ: Բայց բժշկի բռնած ընթացքը ինձ այնպէս վրէժնացրեց, որ ես անհրաժեշտ եմ համարում լրատուական չը տալ մի քանի զեպեր, որոնք շատ լաւ բնութագրում են նրան, թէ իբրև ուժեղ ստացող պաշտօնեայի և թէ իբրև հասարակական գործողի, իմ հաղորդածներս լինելու են բազմաթիւ փաստերից միայն մի քանիսը և այն ժամանակ ալ բժշկը թող բարեհաճէ բացատրել թէ իմ հաղորդած խորհրդանշուր փաստը առանձին վերցրած՝ ինչ չափով պատահեր է մի հասարակական գործողի, որ չէ ուզում շօշափել բարի անունը արատաւորված անանկ լրագրողական էջերում:

Վատնագործ կերպով հիւանդանում է Գայանէ վանքի վանահայր Եսայի վարդապետը. կրկին և կրկին անգամ մարդ է ուղարկում վանքի համար յատուկ վարձված բժ. Տէր-Խաչատրեանին և սա չէ գնում առարկելով, թէ իրան ֆայետան է հարկաւոր: Գայանէի վանքը Էջմիածնից հեռու է ընդամենը 2—300 քայլ: Վեհափառ վանքում չէ լինում. հիւանդ վարդապետը տիֆով բռնված մերձի մահ գիւմում է Երեմիա արքեպիսկոպոսին և յայտնում բժշկի արարքը: Բարձր սրբազանը «Թուանքի» է ուղարկում, կանչում բժշկին, սաստիկ յանդիմանում և յատպնդում է հիւանդի մահ: Բարի բժշկը «Թուանքի» ուղեկցութեամբ այցելում է հիւանդին, մոտանալով ֆայետանի պահանջը Հիւանդանում է ոտքերից կախուածահար միաբան Գալուստ Տէր-Մկրտչեանը, ստանալով աստուծոյ ցուցերը ամբողջ զինքը նրան տանջում են վատնագործ կերպարանք ստանալով, միայն առաւօտան ժամը 7-ին մարդ է ուղարկում բժշկին, նա չէ գալիս երկրորդ հրաւերին ևս, այլ մօտ ժամը 10-ին, հանդիսաւ և անվերջ թէյ վայելելուց յետոյ, բարեհաճում է հիւանդի մօտ մտնել: Միաբանը իր ունեցած զեղբրով իրան օգնել էր և մենք ներկայ էինք, երբ բարի բժշկը առանց կարմրելու լսեց, բժշկի, ուշաքաք, ես ինձ օգնեցի: Վեհափառի շաթիլին թուաւոր իմջեալ է խալիկով, թեք գնալով ուշադրում է, շտապով մարդ են ուղարկում բժշկին և հրաւիրում, իսկ բժշկը անվերջով պատասխանում է. «Ճաշ եմ ուտում, յետոյ կը դամ», և գալիս է ժամեր անցած:

Այժմ դիմենք ուրիշ տեսակ փաստերի: Բժշկը վարձված է վանքի և ճեմարանի համար, ստանում է 1,500 ր., անցեալ տարվանից 1,800 ր. ուժեղ: Նախկին բժիշկները սովորաբար այցելում էին բոլոր միաբաններին անխտիր կերպով, իսկ հիւանդների մօտ մտնում էին անպայման ամեն օր, մինչև առողջանալը: Իսկ ներկայ բարի բժշկը ոչ միայն առաջին սովորութիւնը չունի, որ այնքան էլ կարեւոր չէր, այլ կարծես իբրև ազատ պրակտիկանտ համարվող բժիշկ գնում է միայն այն հիւանդի մօտ, որը յատկապէս նրան հրաւիրում է և այն էլ, ինչպէս տեսանք, ոչ ճշգրտութեամբ և բարեխղճութեամբ: Նա ինքնաբերաբար հիւանդի մօտ երբէք նրա չէ մտնում, թէ յատուկ վարձված է: Բանի բանի անգամ բացառութեամբ յիշեցրել են նրան իր պարտքը, բայց նա իր մէջքը ամուր է զգում և հարկաւոր չէ համարում միաբանների խօսքին առանձին նշանակութիւն տալու:

Նա ինքն իրան հասարակական գործող է անուանում, այն էլ՝ բարի անուն: Ունեցող, մենք հակառակն ասացուցանող շատ բան ենք լսել, որոնք կարող են և սուտ լինել. մենք կը պատմենք միայն մեր տեսածները: Իմ բնակարանի ներքի յարկումն է դռնով մտնել զեղաւորներ և ես յաճախ ակամայից հանդիսատես եմ այն պիսի տեսարանների, որոնք ինձ խորը յուզել են և որոնց առաջն առնելու դժբախտաբար հրաւարութիւն չեմ ունեցել: Չը գիտնեք ո՞ր հրամանով և կարգադրութեամբ զեղաւորներ բացվում է ժամ 9—12 և 6—7. իսկ Էջմիածնում վանքի հրաժիշտ կեանքը սկսվում է առաւօտան ժամը 4-ից, շարունակվում է մինչև երեկոյան

9—10-ը. բժշկի ուժեղ անկողնի վեհափառ բարոյական պարտք է զրել բժշկին նաև վանք դիմող գաղթականներին: Աղքատ և գաղթական հիւանդները ջերմով բռնված, սաստիկ տաքութեան մէջ, թուլացած, մահման դառն հասած առաւօտը վաղ գալիս են զեղաւորն առաջ օթեց, մերկ քարերի վրա ամբողջ ժամեր սպասում մինչև բժշկի գալը: Այս բանում կարող էինք բժշկին չը մեղադրել, գուցէ ուրիշ կերպ էլ լինել չէր կարող, բայց ինչպէս է նա իրան թող տալիս համարեա կրտսեան, բայց իսկ առանց հիւանդներին էլ լսելու տալ զեղաւորն և ժամերով սպասեցնել. եթէ նա հասարակական գործող է, ինչու այդ ողորմելիներին չէ այցելում իրանց անեղում... Այդ բոլորի վրա աւելացրէք և այն, որ նա հիւանդ միաբանների մօտ կամ ճեմարանում գործ ունենալով և կամ հետաքրքիր խօսակցութեամբ բռնվելով այս կամ այն միաբանների հետ, մօտ ժամը 12-ին է ազատվում և խեղճ հիւանդներին օգնութեան գնում, որոնք ստիպված են կիզել 400 արևի տակ տուն վերադառնալ, երբ ոչ միայն կիսաչունջ հիւանդը, այլ առնաճառով մարդ անհրաժեշտ է կարող առանց պատժի բացկուցել մանգալ: Շատերը կարող են դարձագրում հարցնել, ապա ինչպէս է, որ այդպիսի բժշկին ոչ միայն չեն հեռացնում, այլ դեռ ուժեղին էլ են աւելացնում: Այդ բանը գաղտնիք և անհասկանալի կարող է լինել նրան, ով վանքի ներքին կեանքին ծանօթ չէ. միայն մի բան կարող եմ յայտնել. մի խումբ մարդիկ աղողել են հիւանդներում պէտքն է, թէ իրանք անմեղ են և իրանց մասին վատ խօսակցութիւնները թշնամի ու կոտակցական զրպարտութիւններ են, դրա վրա աւելացրէք և խնամութիւնը:

Մի քանի խօսք էլ բժշկի նոր օգնականների մասին: Առաջինում վանքի բժիշկը ինքն էր զեղբր պատրաստում, օգնական ունենալով մէկին, որ ստանում էր ամսական 25 ր. վերջինս կատարում էր նաև ֆէլդշերի և հիւանդապահի պաշտօնը: Բժիշկը հեռացրեց այդ ֆէլդշերին, իսկ ինքն էլ չը կամեցաւ զեղբր պատրաստել, հրաւիրեց մի պրօվիդորի օգնականին՝ տարեկան 500 ր. ուժեղով, մի հիւանդապահի՝ մօտ 120 ր. ուժեղով և անունը վեհափառի հրամանով նախկին ֆէլդշերը շարունակում է ստանալ ամսական 20 ր., ուրեմն 300 ր. փոխարէն այժմ ուժեղ է վճարվում 860 ր. և անունը. և զեղաւորները առաջ ամբողջ օրն էր բաց լինում, այժմ միայն մի քանի ժամ. առաջինում երբէք չէ պատահել, որ բժիշկը հեռանայ, այժմ հեռանում է ամբողջ ամսով: Նա, թողտուտ ըստ անալոգի վեհափառի՝ գնացել է Մօսկվայի բժշկական ժողովին, անխնայ թողնելով ճեմարանը, վանքը և վանք դիմող հիւանդներին: Նա հեռանալու միջոց իրաւունք ունի, թողտուտ ըստ անալոգի, բայց թողտուտ լինելուց առաջ զինել է իր պաշտօնակիցներից մէկին և խնդրել փոխարինել իրան. փաստն այն է, որ այսօր միաբանները հիւանդանում են և չը գիտեն ում դիմեն, իսկ խեղճերի մասին խօսք լինել չէ կարող:

Մենք կարող ենք ոչինչ չունենալ այն մարդկանց դէմ, որոնք ներկի և աննրեկի հանգամանքներից օգտվում են անձնապէս, բայց այդ պիսիները թող բաւականաճան հէնց այդ օղորտներով և հանգէս չը գան հասարակութեան առաջ իբրև մարտիրոսներ:

Մերոյ վարդապետ Տէր-Մովսիսեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԱԿՐՈՒԹԵԱՆ

Թեաւ, օգոստոսի 5-ին

Յուլիսի 27-ին դերասանուհի օր. Մարի Հրանուշ և դերասան Վրոյր, անգղական սիրողների մասնակցութեամբ, տուեցին մի ներկայացում, որի արդիւնքի կէտը յատկացրած էր հայոց Բարեգործական ընկերութեան թէլաւի ճիւղի օգտին: Ստացան «Չարաճճի» և «Կրթ-կրթ» ժողովիչներ, որոնցից առաջինում օր. Մարի Հրանուշ, իսկ երկրորդում պ. Վրոյր իրանց կենդանի և աշխտ խաղով հասարակութեանը մեծ դարձութիւն պատճառեցին և արժանացան բուռն ծափահարութիւնների, իսկ օրիորդը ստացաւ թարմ ծաղկներով մի զեղեցիկ փունջ: Այդ ներկայացումից յետոյ դերասան Վրոյր հեռացաւ Թեաւից, որի ճանապարհածախսն ու-

րախոթեալով յանձն առան վճարել վարչութեան անդամները: Իսկ օգոստոսի 3-ին օր. Մարի Հրանուշ, ինչի սիրողների մասնակցութեամբ, տուեց երկրորդ ներկայացում, որի արդիւնքի կէտը նոյնպէս յատկացրած էր ընկերութեան օգտին: Այս անգամ խաղացին Մանգոլականացի «Քանգա» օջախ կոմիտէին և Մըլի նիկա լոգըլիլը (վերջինս մէջ օրիորդը փախում էր իր աննամ խաղով, որի համար հասարակութիւնից ստացաւ մի ոսկեայ ընծայ և մի չքեղ փունջ): Այս երկու ներկայացումներն էլ արվեցին ընկերութեան սեփական թատրոնում, որոնց համար յատկապէս վարչութիւնը թողտուտ լինում ստացաւ թիֆլիսի պ. Նահանգապետից: Երկու ներկայացումներից զուտ արդիւնք ստացվեց 190 ր.: Այս գումարի կէտը ստացաւ ընկերութիւնը. ուրախութեամբ պէտք է յիշել և այն, որ այս տարի Թեաւի օրիորդների մէջ գտնվեցին այնպիսիները, որոնք ուրախութեամբ յանձն առան բեմ դուրս գալ և այդպիսով շատ նպաստեցին ներկայացումների աշողութեանը: Այդ պատճառով վարչութիւնս իր պարտքն է համարում յայտնել իր խորին շնորհակալութիւնը ինչպէս յարգելի դերասաններին, այնպէս և օր. օր. Նուշէ Խանդաճեան, Սիդորիա Ալիսագեանցին, Օլգա Միլոսեանցին, Մարիամ Զաքարեանցին, Մարիամ Սողոմոնցին, Շուշանիկ Կիրակոսեանցին, Կատարինէ Ղարաբեանցին, Վառվառէ Սարգսեանցին և այն բոլոր յարգելի երիտասարդներին, որոնք ամեն կերպ աջակցեցին ներկայացումներին աշողութեանը:

Նախագահ վարչութեան՝ Աբել ք. Ստեփանեան
Գարուդար՝ Ս. Հրաճեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Մշակի» այս համարը բաղկացած է 6 երեսից:

Մեզ հաղորդում են, որ այս օրերս Կ. Պոլսից թիֆլիսի վրայով Թէհրան ուղևորվեց պարսից զեպաւանաւան մի պաշտօնեայ, որը, թիֆլիսցի կառավարութեան առաջարկութեամբ, գնում է Թէհրան, պարզելու մի քանի հարցեր, որոնք վերաբերում են ընդհանրապէս Սալմաստի հայերին, և մասնաւորապէս թիֆլիս-պարսկական վերջին ընդհարումներին Սալմաստի տահմաններում:

Մեզ հաղորդում են, որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կանգնելով առաջարկել է թիֆլիսի թեմական անաշխարհ Սուրենյանին՝ նախկին թեմական տեսուչ Մեւրաթ Բոսնապ Մեհեմեդեան ընդունել իբրև կրօնաւարաց Ներսիսեան զպրօնում:

Լուրս ենք, որ Խորեն եպիսկոպոս Ստեփանէի Արարատականի հայոց առաջնորդ նշանակվելու հարցը վերջնականապէս վճռված է. որպէսզէն այլ ևս այդ պաշտօնը չը պէտք է ստանձնի և կը մնայ Ս. Խաչ վանքում:

Մեզ հաղորդում են, որ թիֆլիս-պարսկական տահմանադրի վրա տեղի ունեցած ընդհարումների պատճառով, Բ. Գուրը Թէհրանի իր զեպաւան Միւսիֆ Բէյի միջոցով մի յառաւակագիր ուղարկելով պարսից կառավարութեան՝ առաջարկել է, որ Պարսկաստանը ամենախիտ միջոցներ ձեռք առնի հայերին զսպելու համար, որոնք նրա ասելով թույլ 2000 հոգի, կենտրոնացել են սահմանադրւում և պատրաստվում են յարձակում գործել Թիֆլիսի վրա: Պարսից կառավարութիւնը, հերքելով հայերի կենտրոնացման իրողութիւնը, պատասխանել է, որ հարկ չէ տեսնում որ և է խիտ միջոց ձեռք առնելու հպատակ հայերի դէմ: Սուլթանի կողմից Միւսիֆ Բէյին հրաման է ուղարկված պընդել Բ. Գուրան առաջարկութեան իրադրածան վրա, սակայն պարսից այժմեան արտաքին գործերի մինիստր Մուշիր-օղ-Գուլիէի զեկուցման հիման վրա, Մուղաֆֆէ-Գուլիէի Շահը հրամայել է յայտնել օսմանեան կառավարութեան, որ ինքն միանգամայն վստահ է հայերի վրա, և չէ կարծում, որ և է կերպով խանդարեն խաղաղութիւնը և կարող երկրի մէջ:

Մեզ հաղորդում են, որ Արարատի հայոց նոր թեմական զպրօնի շինութիւնը աշանք պատրաստ կը լինի: Այդ լուրը ասիւ է տալիս

ենթադրելու, որ ուրեմն առաջիկայ ուսումնական տարվանից էլ կը բացվի թեմական զպրօնը:

Մենք հաղորդել էինք, որ Մօսկվայի համալսարանի պրոֆէսոր Տիւսովիով այցելեց մեր երկիրը՝ ուսումնասիրելու շերամաղանաթեան կարիքները և ներկայացնելու երկրագործութեան միջոցներին մի շարք միջոցներ զեղաւորութեան այդ պարագայում զարգացման համար: Պրոֆէսորը ի միջի այլոց հետաքրքրվում է այն փորձերով, որ արել են մասնաւոր անձինք, որոնք պատրաստում են առողջ ցելիւլար սերմ: Հետազոտող պրոֆէսորը կարծում է, որ կարելի է մասնաւոր անձերի միջոցով պատրաստել մեծ քանակութեամբ սերմ, եթէ կառավարութիւնը խրախուսի սերմահաններին և օգնի նրանց կանոնաւոր և հաստատ գործ սկսելու: Յանկալի է, որ գործին ծանօթ անձեր հաղորդէին պրոֆէսորին կամ կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեան, թէ ով և որտեղ պատրաստում է ցելիւլար սերմ:

Պետական խորհուրդը որոշել է Պետերբուրգի կանանց բժշկական ինստիտուտում ոչ-քրիստոնեաներից ընդունել միայն մինչև 50% ամբողջ ուսանողական թիւ: Այդ 50%-ից հրեաներին թույլ է տրված լրացնել մինչև 30%, վերապահելով միւս 20% ուրիշ դաւանութիւնների համար:

Բժիշկների համագումարը ժողովում, զինեկօղիական սկզբինս լաւատի, պրոֆէսոր Սենգիւրի ինչպէս հաղորդում են մայրաքաղաքի լրագիրները, հետեւել ճառն ասաց. «Հաւատում ենք և համոզված ենք, որ պատերազմ, բռնութիւն, տանջանք, այլապէս ուսման խօսքերը նոյնքան կը հնանան երկրաշրջի վրա, որքան ինչպիսիքի ա, չար չարանք խօսքերը: Թող թագաւորէ խաղաղութիւնը, անհետանայ պատերազմը, թագաւորի սէրը և աշխատութիւնը: Գարծեք կնոջը առողջ, առողջ, ու ժող և դուք շատ տանջանքների տապը կառնէք, և շատ թշուառութիւններ կոնչացնէք աշխարհի վրա: Առողջացրէք մարդկութեան որքանը, առողջացրէք գեղեցիկութիւնը — գեղեցիկութիւնը ծնում է ճշմարտութիւնը»: Ափսոս միայն, որ այդ գեղեցիկ ցանկութիւնները գեռ դարերով կը մնան պատմական ցանկութիւններ...

Մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդում են, որ Կովկասում, պետական կառավարների և հոգերի յախառակութեան առաջն առնելու համար, մշակվում է մի ծրագիր: Կնիստրութիւն կայ տասնամեայ հնութեան (двухсотлѣтне) օրէնքը ջնջել կովկասեան հոգերի վերաբերմամբ, որովհետեւ այդ օրէնքը դարձել է յախառակների ճեմարան գործող գործիք պետական հոգերը սեփականացնելու համար:

«Рус. Вѣдомости» լրագրի մէջ կարդում ենք հետեւեալը. «С.-Петербург. Вѣдомости» հաղորդում է, որ երկրագործութեան և պետական կառավարների միջնադարից օրոշել է բանալ թիֆլիսում և Տօմսկում երկու նոր լեռնային զբոսայիցներ: Թէև լրագիրը հաղորդում է, որ իբր այդ զբոսայիցների կանոնադրութիւնը արդէն մշակված և ներկայացված է պետական խորհրդին, սակայն չէ յայտնում այդ կանոնադրութեան բովանդակութիւնը, ուստի և անորոշ է մնում թէ ենթադրված զբոսայիցներ ինչ տեսակ են լինելու:—Միջնակարգ, թէ բարձրագոյն: Մասնաւորապէս թիֆլիսի զպրօնի մասին յայտնի չէ, թէ արդեօք նա հիմնվում է անմիջապէս միջնադարի հիման նախաձեռնութեամբ, թէ հետեւեալ է թիֆլիս քաղաքի միջնորդութեան՝ մի բարձր մասնագիտական զպրօնը բանալու:

ԳԱՆՁԱԿԱՆ մեղ գրում են, «Աւելի քան երեսուն տարի է, որ գործում է մեր երկրում Գեոտեքի նշանաւոր պղնձահանքը: Այդ պղնձահանքում մտցրված են այնպիսի կատարելագործութիւններ, որոնց կարելի է հանդիպել միայն Լուստոր երկրներում: Շնորհիւ էլ կարակապի նութեան՝ այժմ կարելի դարձաւ պղնձի հանքի մէջ գտնվող քիչ քանակութեամբ ոսկին և արծաթը յանադրծել: Այնպէս 1896 թւին ստացվել է 76 պունտ ոսկի և արծաթ պարունակող մնացորդ, որ ծախվել է արտասահմանում 38,000 ռուբլիով: Գեոտեքի գործարանի վարչութիւնը

հնկառեւով նախկին հանքային երանքերի սպառումը, որոնք էր նոր հարուստ հանքեր, և երկար ժամանակ չէր գտնուում Միացյալ աշխարհային կարելի եղաւ բանալ մի երակ, որ կարող է հինգ վեց տարվայ համար շահագործութեան նիւթ մատակարարել: Հետազոտութիւնները չարունակելով են:

ՂԱՋԱՍԻՅ մեզ հաղորդում են վաշխառութեան հետեւող անտառի փառքը. «Բնական տարի առաջ, Ղ. գիւղացի Միկոն վերցնում է Շ. գիւղացի Ա. ից մի մօրթի, որը իր ժամանակին գնահատուած է երեսուն կօպէկ: Մի քանի տարուց յետոյ այդ երեսուն կօպէկը կազմում է մի այնպիսի գումար, որ հարուստ Ա. իրաւունք է ունենում խեղճ Միկոյին ծառայեցնել իր տանը ամբողջ երեք տարի, տարեկան քառասուն ութ ռուբլի: Չը մտնանք աւելացնել, որ այս միայն տոկոսն է կազմում: Հետեւող տարիներում դրամազուրկ սկսում է աճել, և այսօր կազմում է մի այնպիսի պատկառելի գումար, որին գերի է դարձել մի ամբողջ ընտանիք, վեց հոգուց բաղկացած...»

ՆՈՐ-ԲԱՅԱՋԵՏԻՅ մեզ գրում են. «Սինդիկատը կարգադրութեամբ մեր գաւառում երկու գիւղական քահանայ գրկվել են քահանայագործութեան իրաւունքից անշահաւան ամուսնութիւններ կատարելու համար և դորձը յանձնված է մարմնաւոր իշխանութեան:

ՎԼԱԳԻԿԱՎԿԱՋԱՍԻՅ մեզ հաղորդում են հետեւող վայրերի դէպքը. «Օգոստոսի 12-ին այստեղ պատահեց հետեւող եղեւնադործութիւնը: Տեղական հայ մագործներից մէկը իր կնոջ հետ վարվել է այնպէս, ինչպէս վարվում է մեր հետ, նա կնոջ 17 տեղից կտրատել է, յետոյ սայլ է վարձել, որ տանի թափի ջուրը, բայց զոռապան արգելել է առարկելով, որ գիշերով ոչինչ չէ կարելի դուրս տանել: Մտաւաճառը մի կերպ թէ դրան և թէ ճանապարհին պատահած ոտիկանին խաբուում է, սակայն թէ հոտած միս է տանում է գէն ածելու, որպէս զի տուգանքի տակ չենկիր: Եւ այդպիսով էլ իրագործում է իր մեղադրութիւնը: Միւս առաւօտեան գնում է ոտիկանատուն և յայտնում, թէ իր կինը կտրել է: Հէնց նոյն օրը ջրի ափին գտան կնոջ կտրած գիտելը: Չարագործը բռնված է, և քննութիւն է սկսված:

ՆՈՐ-ԲԱՅԱՋԵՏԻՅ մեզ գրում են. «Մեր քաղաքային ինքնավարութիւնը սկսել է իր գործունէութիւնը, որի մէջ մեծ տեղ է բռնում նախկին ղեկավարի հայրենիքի ստուգելը: Քաղաքի ապառիկ հարկերից պակասում է 1500 ր., բացի դրանից ինքնավարութիւնը չէ ընդունում նոր լեռն տոււած աղբիւրների համար չուգունի խորովակները, որոնց վրա ծախված է 5000 ր. աւելի պատկանելի գումար: Չընդունելու պատճառը այն է, որ խորովակները օրպէս թէ անպէտք են և անյարմար և մտահանգ, որ այդպիսի մի գումար ծախված է առանց պատշաճաւոր իշխանութեան թողութեան: Շատ հետաքրքիր է, թէ ինչպէս կը վերջանայ Պէտք է նկատած, որ գործի մէջ պակաս չեն և անձնական հայրենիքը:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ (Հեռագրերն են մայրաքաղաք լրագրերից)

ԼՕՆԴՕՆ, օգոստոսի 9-ին: Կ. Պօլսից հաղորդում են, որ քաղաքում գիշերապահներ են պտտում գործերից: Միմիստների խորհրդի շինութեան մէջ ուսումը գցող անձի անունն է—Յովհաննէս Միսակ Սարգիս: Նա հաւատաքնուած է, որ ուսումը յանձնել էր իրան մի անյայտ անձն: 200 համայնք, որոնք մտադիր էին անկարգութիւններ անել, կաշնաւորվեցին: Գնացանքներ մամարանցների մօտ զանազան մեծ պետութիւնների պահակաւորները վերադարձել են: Կ. Պօլս: Սկիւտարի մօտ ոտիկանները կամենալով մտնել մի տուն, որի ընակիչները նրանց կապածելի էին թվում, ընդունվեցին ատրճանակի հարուածներով և այդ պատճառով ստիպվեցին գիւնը զինուորական սլոխ: Նրանք կաշնաւորեցին 15 զինուորական տղամարդ և երկու կին:

Կ. Պօլս, օգոստոսի 8-ին: Երէկ, Բոյիկ-դերէի ետեւ, բլուրի վրա, պայթիւն տեղի ունեցաւ, հաւանորէն ուսման պայթիւն: Կարծում են, որ դա միայն փորձ էր: Չոհեր չեղան: Մի քանի հայեր կաշնաւորվեցին:

Կ. Պօլս, օգոստոսի 8-ին: Երէկ և անցեալ օրը, զինամիտային պայթիւնների պատճառով, շատ հայեր կաշնաւորվեցին: Երկուց կայ, որ մահմեդականները կոտորած կը սկսեն: Ֆրանսիական ղեկավարը խորհուրդ տուեց սուլթանի պատուիրակ իզլէթի ընկնի՝ ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնել կոտորածի: Նախապետութեան ղէմ, որովհետեւ, հակառակ ղէպքում, լուրջ բարդութիւններ անխուսափելի կը լինեն:

Կ. Պօլս, օգոստոսի 10-ին: Լուրերին նախելով, սուլթանը մտադիր է իր գահակալութեան տարեգրածի օրը, օգոստոսի 19-ին, հրատարակել հրովարտակ ընթացիկների մասին, ընդհանուր ներում հնորհելով երկտասարդ թիւրքերին, թիւթիւթիւններ տալով մամուլին և այլն: Մահման զատապարտված խմբակի Մուրադ-բէյ, որ եկել է այստեղ 8 օրից ի վեր, նշանակվում է իւր թէ քիթիների խորհրդի նախագահ: Երկուստեքում են սակայն, որ քիթիների մասին հրատարակելի չէ դուրս գալ և Մուրադ կը նշանակվի միայն խորհրդական իզլէթ-ֆիսկի պալատում: Կ. Պօլս, օգոստոսի 10-ին: (Բէյաթ): Երէկ վայ ձերբակալութիւններ ժամանակ, Պէրայում, ոտիկանութիւնը երկու ուսման գումար: Կաշնաւորված են երկու հայեր, որոնք խոստովանեցին, թէ պատկանում են այն խմբին, որ մտադիր էր յարձակում գործել ուսուց և գերմանական ղեկավարների վրա: (Ուսուց գործակալութեան վերջին հետադիրը հերքում է այդ լուրը):

Եւրոպական լրագրերը հաղորդում են, որ Փարի-Ասիայում գտնվող գործերի մէջ եղած թերիստեղ բռնկիւններն արձակում են պաշտօնից:

«Berliner Tageblatt» լրագրի Կ. Պօլսի թղթականից հաղորդում է. «Կաշնաւորութիւնները չեն դադարում: Խոսում են, որ ղէնքի մի քանի պահակներ են գտնվել: Հայերի տաղիկայ ապստամբութեան մասին լուրերը չեն դադարում, ասում են, որ պարտի և ղեկավարներին պաշտպանութեան համար կանչված են ուսուց և ֆրանսիական զաւարտի ոտիկանութեան գործակալները:

ԲՈՒԳԱՐԱԿԱՆ ՆՈՐ «ԿՈՒՐՍՆ»

Ինչպէս յայտնի է, բոլորական իշխան Ֆերդինանդ բուլղարի անսպասելի կերպով գնաց Կ. Պօլս իր առաջին միմիստ Ստոյլովի հետ, վաղօրեք ուղարկելով սուլթանին մի հեռագիր, որի մէջ ասում էր թէ պարտք է համարում իր յարգանքները անձամբ մատուցանել: Իբր մեծ աշխարհ: Ի՞նչ նպատակ ունէր այդ քաղաքական ուխտագնացութիւնը: Երկարութիւնները մի քանի տեսակ էին: Այժմ կան Ստոյլովի բացատրութիւնները. ահա ինչ է ասել նա մի ունեւարացի ազնուականին. «Իշխան Ֆերդինանդ համազօղեց, որ ինքը պիտի ձուլվի իր ժողովրդի հետ, նա տեսաւ, որ հարկաւոր է կատարել բոլոր ազգի ցանկութիւնների մի մասը և այդ քանի մէջ դուր կը լինէր սպասել Եւրոպայից օգնութիւն: Մնում էր օգուտ քաղել այն չափաւոր զինքից, որ Բոլղարիան ներկայացնում է իբրև թիւրքաց կայսրութեան վառաւ իշխանութիւն: Ուստի իշխանը գնաց Կ. Պօլս և, ղէն ձգելով միջնադարեան էտիկեքը, պահում էր իրան այնպէս, ինչպէս վայել է սուլթանի վստահին, հազաւ թիւրքաց զինուոր, համբարեց սուլթանի ձեռք և չորսին այս հանգամանքի, այժմ նրա կողմն է Թիւրքիայի հասարակական կարծիքը, իսկ սուլթանը հիմա կարող է բաւարարութիւն տալ բոլորական ցանկութիւններին Մակեդոնիայում: Սերբիայի և Բուլղարիայի հետ ընդհարում ունեցած ժամանակ Բոլղարիան նախապատիւ կը համարվի, որովհետեւ իշխան Ֆերդինանդի, իբրև սիրված վաստայի, ցանկութիւնները աւելի չուտ կը կատարվեն, բան Բալկանեան թերակղզու անկախ վարքի թագաւորութիւնների ցանկութիւնները:

Ի վերջոյ Ստոյլով ասաց. «Թիւրքիան ունի մեծ և գեղեցիկ զօրք, որը հարկաւոր ղէպքում Բոլղարիան կարող է ուժեղացնել իր 100,000

քաջ զինուորներով: Այսուհետեւ Բոլղարիան ղէն է ձգում իր նախկին քաղաքականութիւնը, որ Եւրոպայի չորսնորքը հայեցելն էր. այժմ մենք գործ կունենանք միմիայն սուլթանի հետ. նրանից ենք մենք սպասում մեր ցանկութիւնների կատարումը, ինչ որ իզուր աշխատում էինք ձեռք բերել Վիեննայում և Պետերբուրգում: Իշխան Ֆերդինանդ նախապատիւ է համարում համարել սուլթանի ձեռքը, բան թէ ստորանալ եւրոպական պետութիւնների միմիստների առաջը:

Աւելի ողորմելի քաղաքականութիւն չէր կարելի սպասել: Բոլղարական հայրենասէրը, որ ետեւում ունենալով 100 հազար քաջ զինուորներ, գնացել է համբարելու Արքու-Համիդի ձեռքը, շատ երկար չի մնաց այդ մարտիւնում: Երկարութիւնը սուլթանի տուող ձեռք գլուխ չէ ունեցել հինգ դարերի ընթացքում: 1877-ին Բոլղարիան թնդում էր պատերազմի որոտներից. ով կը կարծէր այն ժամանակ թէ ուղիղ քան ստորոց յետոյ այդ երկիրը ուսում կը գնայ նոյն այն բռնակալի մօտ, որ արեւմտ ձեռքերից հաղել էր ազատութիւն: Այն էլ ինչ ուխտ.—հարկը հազար քաջ զինուորների ընծայարեւութեան հետ...»

ՆԱՄԱԿ ԲԱՎԱՐՈՒՅԻՅ

Վ. Երիս հօֆէն, օգոստոսի 4-ին
Շարունակում ենք մեր խօսքը ֆինլայի մասին Համաբարել քահանան Վերիսօֆին վորերի գիւղի մէջ, իբրև կատարեալ հայր և ուսուցիչ, հովիւ է իրան յանձնված վորերի հօտը, զատարարելով և կրթելով նրան. նա դաստիարակել ու կրթել է ոչ թէ իր վորերի հօտի հողեկան և մտաւոր կողմերը, այլ և նրա մարմնակները. ուրիշ խօսքով, նա եղել է, բառի ընդարձակ նշանակութիւնով, բժիշկ հօգու և բժիշկ մարմնի: 40 տարի անդադար աշխատելով, միայն իր վորերի հօտի առջին գնալով, նա կազմել է բժշկական մի սխառն, որով անհամար մարդիկ օգտվել են և միշտ կօգտվեն... դա ջրով բժշկելն է, որի վրա շատ բժիշկներ ղեռ ծաղրով են խօսում... ֆինլայի սխառնի մեծութիւնը նրանում է, որ իւրաքանչիւր մարդ կարող է իր տան մէջ ինքն իրան բժշկել առանց զգալի ծախսի, եթէ նրա հիւանդութիւնը որովայն է բժշկի կողմից և կամ հիւանդը իր ցուր լաւ ճանաչում է. դրա համար բաւական է, եթէ մի անձ,—բժիշկ կամ ոչ բժիշկ—այստեղ կարողանայ սովորել պաղ ջրի գործածութեան կերպերը:

Խորհուրդ ենք տալիս կովկասեան քաղաքներին, ընտրել իրանց կողմից մի բժիշկ և պարտաւորեցնել նրան պաշտել և սովորել ջրի գործածութեան կերպերը և մի քանի ժամանակ լսել այստեղի բժշկապետ Բաւմաքարեանի այն խորհուրդները, որ նա տալիս է իր հիւանդներին, որպէս զի ուղարկված բժիշկը կարողանայ սովորել թէ որ հիւանդութեան համար ինչ տեսակ ջրի գործածութիւն է հարկաւոր, և որ տեսակ արօտից ինչպիսի խմիչք պէտք է պատրաստել: Եւ երբ ուղարկված բժիշկը այս տեսակ սովորած կը լինի, այն ժամանակ թող նա իրաւաւորանայ իր քաղաքը և ֆինլայի սխառնով բժիշկ հիւանդներին: Դրանով մեծ բարեք արած կը լինի իր քաղաքի բնակիչներին առհասարակ: Եւ երբ ֆինլայի Եւրոպայից ղէմ: Պէտք է, քանի ոչ չէ, ուղղել սխառն և վերականգնել նախկին բարեկամութիւնը երկու խօսք մուտուրանական պետութիւնների, այն է՝ Թիւրքիայի և Անգլիայի մէջ: «Daily News» լրագրի խմբագրութիւնը իր կողմից չէ աւելացնում այդ նախկին ոչ մի խօսք, լաւ ճանաչելով իր ընթերցողներին, որոնք վաղուց գնահատել ոչ են միայն Այմա Բարալէտի յիմարութիւնները, այլ և աւելի տաղանդաւոր Թիւրքաւորներին, ինչպէս էր հանգուցաւ լորդ Բիլինգսֆիլդ, որին Այմա Բարալէտ համարում է անգլիական քաղաքականութեան իրագույն:

Ս. քահ. Սամուէլեանց

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Աֆգանիստանի Էմիրի Անգլիայի վերաբերմամբ բռնած թշնամական դիրքը մեծ մտաւորանքութիւն է պատճառում անգլիական մամուլին և սաստիկ գրգռում է հասարակական կարծիքը. «St. James Gazette» լրագրեր, քննելով այն հարցը՝ թէ ինչ պատճառներ կարող էին գրգռել Էմիրին այդպիսի թշնամական դիրք բռնել, գալիս է հետեւող եղբայրացութեան. «Կարող են հարցնել, թէ ինչու Աֆգանիստանի Էմիրը կամենում է կուր բռնվել մեզ հետ, քանի որ դրա-

նով նա կարող է զրկվել ոչ միայն իր թոշակից, այլ և զահից: Շատ կարելի է, որ Էմիրը կամենում է փորձել իր նոր զօրքը. դուցէ նա գործում է կրօնական ֆանատիկոսութեան ազդեցութեան տակ: Նրա յարգանքը ղէպի խալիֆ-սուլթանը գուցէ մեծ չէ, այլ և ոչ ամեն անգամ նա կը ցանկանայ հնազանդվել սուլթանին, բայց նա գիտէ, որ սուլթանը գտնէ մահմադականների անուանական խալիֆն է: Եթէ սուլթանին սպառնում են քրիստոնեաները, Էմիրը նրան ամեն տեսակ աջակցութիւն կը ցանկայ ընդհանուր թշնամութեամբ մղած կուր մէջ: Գալով Թիւրքիայում տեղի ունեցած վերջին քերիւն, Էմիրը տեսնում է, որ վաղեմային թաղիկց յարձակման մի քրիստոնեայ թեան կողմից, որին նա սաստիկ հարուած էր տուել: Այս բոլոր եւրոպական պետութիւնները Անգլիայի հետ միասին չաքեցին Արքու-Համիդի կրքի կրքիւն և սպառնալից նրան. նա դուրս եկաւ նրանց ղէմ և միջն էր այժմ մի առանձին բան չը պատահեց: Թիւրք զինուորները նուաճեցին քրիստոնեաների հողը, որը հաւանորէն կը մնայ սուլթանի տիրապետութեան տակ:

—Սուլթան Արքու-Համիդը նոր ծրագրեր է յղանում,—միացնել բոլոր մուսուլմաններին, ապստամբեցնել Ալգանիստանի, Քաթուլի և Հնդկականաստանի մահմադական ժողովուրդը Անգլիայի ղէմ և այդպիսով խառնել անգլիական կառավարութեան զուլմը Այս ինչ է հաղորդում այդ մասին «Voss. Zeit.» լրագիրը: «Աֆգանիստանը և սահմանակից մահմադական պիղերը բացարձակ կերպով ապստամբվում են անգլիական տիրապետութեան ղէմ և կասկած չը կայ, որ Արքու-Համիդը գործունեայ մասնակց է իրան ունի այդ ապստամբութեան մէջ: Բրիտանական կառավարութիւնը շատ անհանդիստ է ստանալով Բամբէյից հեռագիր, թէ աֆգանական Էմիրը յետ է կանչել Հնդկաստանում գտնված իր բոլոր գործակալներին: «Indian Daily News» լրագրի տեղեկութիւնները համաձայն, Էմիրը պրօկլամացիաներ է ուղարկել Հնդկաստանի բնակիչներին, զրգելով նրանց ապստամբվել: Բ. Գուռը գաղտնի կուր է մղում Անգլիայի ղէմ, այդ այժմ չեն թագցնում և պաշտական լրագրերը յայտնի կերպով խօսում են այդ մասին: Կ. Պօլս: «Թերմիման Հադիգաթ» լրագիրը հայրական ձևով յարգարում է անգլիական կառավարութիւնը դադարեցնել անգլիական իշխանութեան նուստացուցիչ վարմունքը Հնդկաստանի բնակիչների հետ և արմատական ընթացիկներ մտցնել հնդկական կառավարութեան վարչութեան մէջ ու բարեբեր մահմադականների վիճակը: Մի խօսքով, հեղուտ է գերմանական լրագիրը, Բ. Գուռը խորհուրդ է տալիս ընթացիկներ մտցնել այն պետութեան, որը այնքան խիստ կերպով անհանգիստ էր այդ ընթացիկները մտցնել Հայաստանում և Մակեդոնիայում:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անգլիական պարլամենտի անդամ յայտնի Թիւրքաւոր Այմա Բարալէտ զեռեղել է ազատամիտ «Daily News» լրագրի մէջ մի նամակ, որով նախադրեց է կարելում այն անգլիացիներին, որոնց չորսով Անգլիան վերջին տարիները ձեռնարկեց հակաթիւրքական և հակամոնղոսական քաղաքականութեան: Այդ սխալ քաղաքականութիւնն է պատճառ, ասում է Այմա Բարալէտ, որ Հնդկաստանում ապստամբվել են մահմադականները Անգլիայի ղէմ: Պէտք է, քանի ոչ չէ, ուղղել սխառն և վերականգնել նախկին բարեկամութիւնը երկու խօսք մուտուրանական պետութիւնների, այն է՝ Թիւրքիայի և Անգլիայի մէջ: «Daily News» լրագրի խմբագրութիւնը իր կողմից չէ աւելացնում այդ նախկին ոչ մի խօսք, լաւ ճանաչելով իր ընթերցողներին, որոնք վաղուց գնահատել ոչ են միայն Այմա Բարալէտի յիմարութիւնները, այլ և աւելի տաղանդաւոր Թիւրքաւորներին, ինչպէս էր հանգուցաւ լորդ Բիլինգսֆիլդ, որին Այմա Բարալէտ համարում է անգլիական քաղաքականութեան իրագույն:

ՄՇԱԿԻ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ԹՈՒՍԱՑ ԳՐՈՒՄԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ, 12 օգոստոսի: Ժողովրդի անթիւ բաղմունքի համարեա թէ լուսաբացից լցվել էր այն բոլոր փողոցներում, որոնցով պէտք է անցնէր Միսայելի և ամբողջ Ռուսաստանի բարձր հիւրը—Ֆրանսիական հանրապե-

Երևանի քաղաքապետարանի 20-ից. պարագային կը սկսվին սեպտեմբերի 1-ից:

(№ 93) 2—5

[illegible]

Բնորոշվում են երեխաներ զինատարության, բնակարանի և այլ զարկոցների համար պատրաստվում:
Հասցեն՝ Станю-почтовая փողոց, առան Հասցի-Գլխավոր: (№ 94) 2—15

Թարգմանիչ «Արամեանս ե Աննայեանս» դպրոցներէ ճամբար հարկաւոր են ՈՒՍՈՒՑԻՉ եւ ՎԱՍԻՐԻՉԻ. առաջինս ունի չարագիտական 18 դաս ուսուցիչնից եւ 8 դաս-
րանաթիւնից 240 խմբակ ուսնիկի, երկրորդը՝ 18 դաս (կարս ու ձի, ձենադործ, թառա-
նէն) 200 խմբան ուսնիկով: Համապարհաժախ երեսնական բարբի:
Իսխմէ, Թ-ԻՖԻ, ԻՍՒ Դահադդեանին (Խօսօտիկի, քարվանսարա), ԹՎԱՐԻՉ, տեւտչ Ալէքսանեանին:
(ԳՅ 93)

Կանոնադր և ուղղակի հաղորդագրություն ՄԱԲԱՆՅԱՅ ԲԱԹՈՒՄ, Հորեքշարժի օրերը, երկու հարա-
թիվ մի անգամ, սկսած յունվարի 25/6-ի հորեքշարժից,

Եւ հակառակը՝ բաթմաճից Մարտէի, մանկելով Տրապիզըն, Սամսուն եւ Պոլիս Մեկնում է Բաթմաճից՝ Հորեքալթի, 20 ին օրոտոտի (1 սեպտեմբ.) ՍԻՐԿԱՍԻ չոգենաւոր, նաւապետ ԳԱՐԻԿ յայդպէս չարանակարար, երկու չարախը մի անգամ, Հորեքալթի օրերը, ժամի 4-ին ձայնից յետոյ, Բաթմաճից Պարսից ուղղակի հայորդակցութեան տամախներ արվում են սովորականից Պակաս զին եւ լոգ Եւրանիքների եւ ձանապարհորդների մասին հարկաւոր սեղեկաւթի՛նները ստանալու համար ինչ բարեհաճին ղխնել ընկերութեան գործակատարներին՝

ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիլիսօր Դ՛Արօին, Նաբէլէմալտ։ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Ս. Գ. Բարեկենդա
նեանին, Ահմէի Իռլ. նախկին Արծրանու քարվանսարա։ ԲԱԳՈՒ—պ. Ս. Դիլպարեանին, Կոլիբեա
նեանալա հրապարակ։ ՆՕՎ ՈՐՈՍՈՒՅԱՎ—պ. Մեկնիսօր Հեքչիբօղեքերն։ (№ 76) 15—20

(Բաժնեմասի մանուածքի)

(Zurückw. 4 1869 [D.])

ԳՈՐԺԱՐԱՆԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

ԿՏԱՒ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ	15—30	ՎԵՐՇՈՎ	ԼԱՅՆՈՒԹԵԱՍԻ
ԿՏԱՒ I ՏԵՍԱԿԻ	15—30	»	»
ԿՏԱՒ ՀԱՍՏ »	12—30	»	(մասնավոր պատուէրներով)

ԹԵՂԻ ԿՇԻԿՆԵՐՈՎ,
ԹՈՎ ԲԱՄԲԱԿԻ ԹԵՂԻՅ 1/4" — 3" ՀԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ
ԹԵՂԻ ԾՈՅՐԵՐ (пакля) ՄՆԴԵՆԱՆԵՐ ՄԱՐԵՐԷՆՈՒ ՀԱՄԱՐ:

ԲԱՄԲԱԿԱ ՄԱՔԲԱՆ (BATA)	I	ՏԵՍԱԿԻ
ԲԱՄԲԱԿԱ ՄԱՔԲԱՆ	II	»
ԲԱՄԲԱԿԱ ԹԵՐԹԵՐՈՂ	I	ՍՈՒԼԵԶՈՂ, (ժամանակը պատռված է)
ԲԱՄԲԱԿԱ ԹԵՐԹԵՐՈՂ	II	» ՆՇՆՏՈՂ

Առաջարկում ենք պ.պ. լաճառականներին և զորածոյններին ուղարկել զարհուր զարհուր զործարանում պատրաստվող կտավի ամրակահան և ներկեր ընդունելու յառկելու լրաւ լրաւ և չէ չիվելի Բուսառնից եկած կտաւներին հետ։
Կտաւի նմանները և սրբակոթարանները ուղարկվում են ըստ առաջին և սրբանշանի ճիւղաբար։
Հայրենի Թիֆլիս, գլաւնա կոտրա ֆաբրիկա. Կոտրա Գորոնի և Սերգեւոյ ալ. սոբե.
Ժ. տեֆոնո կոտրա 266, ֆաբրիկա 24. (Զ. Կ.) (№ 78) 10—50

Բարձրագոյն հաստատուիւմ 1881 թիւն

У.-Фабрициусовъ, Большая Морская, № 37.

ՀԱՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԻ ԱՆԵԼԻ ՔԱՆ 29.000,000 ԲՈՒԲԼԻ

Րնկերութիւնը ընդունում է՝

ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Այսինքն զրառնողին և եկամուտի ապահովութիւն ընտանիքի համար, կամ
ծեբութեան ժամանակ, օժիտ ազնկերանց համար, ստիպելիցիա երեկոսների հա-
մար և այլն, առանձին չտահանուող պայմաններով. ապահովագործները մասնակցում
են ըսկ. օգտին:

Առ 1-ին յունվարի 1897 թ. «ԲՈՍՍՆԱ» ընկերությունը առահապագրած ունի 41,397 անձ,—102,694.700 բոսրլի գումարի:

ԳԺԲԱԽՏ ԴԷՊՐԵՐԻՅ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ինչպէս առանձին աւհատներին, նոյնպէս ու հաւաքական անձանց, այն է—գործա-
բաններում ծառայողների, բանւորների և այլն՝ նուազեցրած վճարներով՝ չնոր-
հւա դիվիդենդին, որը վճարներից դուրս է հաշվում:

• ՀՐԴԵ ՀԻՅ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

առկին տեսակ չարժանի և անչարժ կայքերի (չլինում թիւններ, մեքենաների, ան-
րանքի, կահ-կարասիքի և այլն):

ԱՊՐԱՆՔԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

գետային, դամբարային և ծովային. հաւերի ապահովագրութիւն.

Այսպատկարարութիւնն ընդունումս և ամեն տեսակ տեղեկութիւններն հաղորդումս է վարչութեանն ձեջ Ս. Պետրոս քաղաքում (Большая Морская, соб. д. № 37). Թիֆլիսում Սերգիէկեղի ժողովը, № 6, և զանազան քաղաքներէ դուրս ծախարութիւններում:

Նոյնպես կարելի է ստանալ ապահովագրական տումախներ զժառիչ ղէպերից, երկաթծուղիով կամ չողեհնաւով ճանապարհորդած ժամանակ, երկաթուղային կա-
րարաններում և ծովամատուցներում:

(№ 86)

(2) 2—6.

ՀԱՅՈՒԵԿՇԻՌ ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՌԵԻՏՐԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ Յ 1-Ն ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1897

Պ Ա Հ Ա Ն Զ Ք	Թիֆլիսում	Բաժիններում	Ընդամենը	Պ Ա Ր Տ Ք	Թիֆլիսում	Բաժիններում	Ընդամենը
1. Գրամաբլիզ (առձեռն թղթագրամ).....	156,670—39	222,981—21	379,651—60	1. Հիմնական դրամագույուն (10,000 բաժին- տոմսեր, à 200 ռուբլ)	2,000,000 —	—	2,000,000 —
2. Ընթացիկ հաշիվ Պետական Բանկի. բաժնիք.....	925,041—14	530,200 —	1,455,241—14	2. Պահեստի դրամագույուն.....	1,000,000 —	—	1,000,000 —
3. Զեղջ. (Disconto) մուրհ. երկու օտարազույում.....	4,017,332—84	2,268,970—68	6,286,303—52	3. Առանձին մասնատու դրամագույուն. . . .	14,693—80	—	14,693—80
4. Զեղջ. մուրհ. մի օտուր. ապահ. տոկոս. թղթ.....	203,559—70	6,000 —	209,559—70	4. Գրամագույուն չիֆուջ. անշարժ կալուածքեր.....	—	3,768—78	3,768—78
5. Զեղջումն տոկոսաբեր թղթ., կարծու. և այլն.....	21,976—14	19,553—16	41,529—30	5. Գրամական աւանդներ՝			
6. Փոխառուութիւնն պառականով՝				ա) Պայմանաժամով.....	4,793,597—12	2,223,964—25	7,017,561—37
ա) Պետութիւնից առահ. տոկոսաբ. թղթերի.....	895,394—39	822,109—26	1,717,503—65	բ) Գրանցով.....	205,949—26	156,341 —	362,290—26
բ) ոչ ապահ. > > >	297,659 —	50,885 —	348,544 —	գ) Ընթացիկ հաշիւով, հատարակ.....	1,282,776—17	2,162,525—24	3,445,301—41
գ) Ապրանքների > > >	—	1,260,025—11	1,260,025—11	դ) > > > պայմանաւոր.....	—	144,345—82	144,345—82
դ) Ոսկու և արծաթի > > >	—	13,548—14	13,548—14	6. Թղթակիցներ՝			
7. Բանկի պառկանեալ տոկոսաբեր թղթեր.....	1,983,048—46	101,008—04	2,084,056—50	ա) Նոցա հաշիւը (Loro).....	11,323,613—54	—	11,323,613—54
8. Ոսկի և արտասահմանի փոխանակագրեր.....	271,695—14	110,501—72	382,196—86	բ) Բանկի հաշիւը (Nostro).....	16,201,662—49	—	16,201,662—49
9. Տոկոսաբեր թղթեր պահեստի դրամագույուն.....	—	—	—	7. Բաժինները հաշիւը կենտ. վարչութ. հետ.....	—	1,399,713—11	1,399,713—11
10. Թղթակիցներ՝				8. Կենտրոն. վարչութ. հաշիւը բաժին. հետ. Բանկի բաժնետոմսերի անվճար կարծու- ների բաշիւը.....	613,161—96	—	613,161—96
ա) Նոցա հաշիւը (Loro).....	11,494,629—73	—	11,494,629—73	9. Զը վճարուած տոկոսներ, աւանդների, ընթացիկ հաշիւների և այլ զօրծողութեանց.....	7,262—40	—	7,262—40
բ) Բանկի հաշիւը (Nostro).....	15,989,994—97	—	15,989,994—97	10. Ստացուած տոկոսներ և յանձնարարա- կաններ.....	113,450—58	73,731—73	187,182—31
11. Բաժինների հաշիւը կենտ. վարչ. հետ.....	1,362,448—86	—	1,362,448—86	11. Փոխանցիկ գումարներ.....	152,504—14	150,014—60	302,518—74
Կենտրոնական վարչութեան հաշիւը բա- ժինները հետ.....	—	866,439—04	866,439—04	12. Արշիւնք 1895 թ.	85,587—96	72,099—94	157,687—90
12. Պայմանաժամն անցուցած փոխառութեան.....	33,330 —	17,205 —	50,535 —		—	—	
13. Բողոքված մուրհակներ.....	14,285 —	579—70	14,864—70				
14. Ընթացիկ ծախսեր.....	46,799—13	35,079—62	81,878—75				
15. Կանկարաւք և սկզբնական ծախսեր.....	2,836—84	6,687—24	9,524—08				
16. Յետ ստացուելիք ծախսեր.....	30,807—69	3,953—73	34,761—42				
17. Գնումն և վաճառ. արժեթղթի. ըստ յանձնար.....	46,750 —	—	46,750 —				
18. Անշարժ կալուածք.....	—	50,777—82	50,777—82				
Ը. Ա.	37,794,259—42	6,386,504—47	44,180,763—89	Ը. Ա.	37,794,259—42	6,386,504—47	44,180,763—89